7. 10. 2024

ID: 118621

Osvojení

Podle právní úpravy účinné do 31.12.2024 nemůže partner osvojit dítě svého stejnopohlavního partnera.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j. 24 Cdo 2157/2022-141 ze dne 31.7.2024)

Nejvyšší soud rozhodl v právní věci navrhovatele R. K., zastoupeného Mgr. P.K., advokátem se sídlem v P., za účasti nezletilého AAAAA (pseudonym), zastoupeného opatrovníkem městem K., se sídlem K., syna otce P. K., zastoupeného Mgr. P.K., advokátem se sídlem v P., a matky T. B., která učinila prohlášení o souhlasu s osvojením nezletilého před podáním návrhu, o návrhu R. K. (registrovaného partnera otce) na osvojení nezletilého, vedené u Okresního soudu v Kolíně pod sp. zn. 0 Nc 7020/2019, o dovolání navrhovatele a otce nezletilého proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 21. března 2022, č. j. 32 Co 56/2022-112, tak, že dovolání navrhovatele a otce se zamítá.

Z odůvodnění:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Návrhem podaným u Okresního soudu v Kolíně se navrhovatel R. K., jakožto registrovaný partner otce nezletilého, se souhlasem otce nezletilého domáhal osvojení nezletilého. Nezletilý se narodil dne XY, kdy na základě dohody rodičů nezletilého byl nezletilý svěřen do péče otce. Matka udělila souhlas s osvojením před podáním návrhu (tudíž podle § 432 odst. 1 písm. c) zákona č. 292/2013 Sb. není účastníkem řízení). Navrhovatel s otcem vstoupili dne 25. 5. 2019 do registrovaného partnerství. Mají společný záměr, aby se navrhovatel stal osvojitelem nezletilého, vzhledem k tomu, že zastávají názor, že je to v nejlepším zájmu nezletilého, aby vedle otce i navrhovatel disponoval rodičovskou odpovědností k nezletilému. Přestože jsou si navrhovatel i otec vědomi právní úpravy osvojení v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen: „o. z.“), dle jejich názoru by případným neumožněním osvojení nezletilého navrhovatelem došlo k porušení zákazu diskriminace stanoveného v čl. 3 odst. 1 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD, jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen: „Listina“) a v čl. 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a bylo by tedy v rozporu s mezinárodní smlouvou dle čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen: „Ústava“).

2. Okresní soud v Kolíně (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 21.12.2021, č.j. 0 Nc 7020/2019-81, zamítl návrhy na rozhodnutí, že nezletilý je od právní moci rozsudku osvojencem navrhovatele, a že z matriky se vypouští zápis o matce nezletilého, a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Zamítavý rozsudek odůvodnil soud prvního stupně tak, že Obvodní soud pro Prahu 5 (u kterého bylo vedeno řízení o návrhu J. R. na osvojení syna jeho registrovaným partnerem) se u Ústavního soudu domáhal zrušení ustanovení § 3020 o. z. v části první, třetí a čtvrté v rozsahu, ve kterém vylučuje aplikaci ustanovení o manželství na všechny otázky upravené ve druhé části o. z., pro jeho rozpor s ústavním pořádkem. Usnesením Ústavního soudu ze dne 15. 6. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 28/19, byl návrh odmítnut se závěrem, že zákonná úprava není

protiústavní. Soud prvního stupně uzavřel, že „je zákonem vázán, rozhodnutí Ústavního soudu respektuje a osvojení nezletilého navrhovatelem (registrovaným partnerem) zákon nyní neumožňuje“, navrhovatel tedy není k podání návrhu aktivně věcně legitimován, a jeho návrh jako osoby neoprávněné podat návrh, zamítl. Současně poukázal na předchozí rozhodnutí týkající se problematiky osvojení registrovaným partnerem – nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/20, sp. zn. Pl. ÚS 10/15, a sp. zn. Pl. ÚS 7/15., a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. 20 Cdo 1173/2021.

3. Krajský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) rozsudkem ze dne 21. 3. 2022, č. j. 32 Co 56/2022-112, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolatelé namítali, že rozhodnutí soudu prvního stupně spočívá na nesprávném posouzení věci, též namítali protiústavnost právních předpisů upravujících osvojení, z nichž soud prvního stupně vycházel, když Ústavní soud dosud nedospěl k závěru, že by byla v souladu s ústavním pořádkem, toliko usnesením ze dne 15. 6. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 28/19 návrh odmítl z procesních důvodů. Z důvodů laxnosti přístupu zákonodárce k předmětným otázkám se obracejí na ochranu a zastání u moci soudní. Vyzdvihli též vůli zúčastněných stran, kdy matka nezletilého vyslovila s osvojením souhlas, nicméně odvolatelé si nepřejí a není v zájmu nezletilého, aby v důsledku osvojení došlo k zániku rodičovství otce. Odvolatelé argumentovali zaměnitelností termínů „manželství“, a „registrované partnerství“ v kontextu o. z., a také otázkami výchovy dětí osobami s homosexuální orientací. Odvolací soud vyhodnotil, že soud prvního stupně zjistil správně a dostatečně skutkový stav věci, který nedoznal změn ani v řízení před odvolacím soudem, a posoudil věc zcela správně i po právní stránce, neboť současná právní úprava neumožňuje osvojení registrovaným partnerem rodiče. Shodně se soudem prvního stupně poukázal na nález Ústavního soudu ze dne 15.6.2021 sp. zn. Pl. ÚS 28/19, jímž byl odmítnut návrh na zrušení ustanovení § 3020 o. z., které se na řešení věci (osvojení stejnopohlavním párem) nepoužije s tím, že již v tomto usnesení je odkazováno na nález Ústavního soudu ze dne 19.11.2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15, který se – ačkoliv věc posuzoval podle tehdy platného zákona o rodině – vyjádřil i k § 833 o.z. a k manželství jako k jednomu z předpokladů osvojení (body 34 až 36 odůvodnění). Odvolací soud též nemohl vyhovět požadavku odvolatelů na výklad ustanovení §§ 794 až 854 o. z. a pojmů „manžel“ a „registrovaný partner“ jako pojmů totožného obsahu a v důsledku toho navzájem zaměnitelných, a to ani za použití výkladových pravidel obsažených v § 2 o. z., protože mu to neumožňuje jak právní úprava, tak nyní již de facto standardní judikatura týkající se předmětné problematiky. Shodně se soudem prvního stupně uzavřel, že hmotné právo prvnímu navrhovateli neumožňuje osvojení nezletilého jako syna otce, který je jeho registrovaným partnerem, a pro tento nedostatek aktivní věcné legitimace (tzn. stavu plynoucího z hmotného práva) nelze návrhu na osvojení vyhovět.

II. Dovolání a vyjádření k němu

4. Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podali navrhovatel a otec nezletilého (dále jen „dovolatelé“) dovolání. Dovolatelé nesouhlasí s právním závěrem soudu prvního i druhého stupně, že současná právní úprava neumožňuje osvojení registrovaným partnerem rodiče. Poukazují na to, že Ústavní soud dosud neposuzoval soulad předmětných právních předpisů s ústavním pořádkem, toliko usnesením ze dne 15.6.2021 sp. zn. Pl. ÚS 28/18 návrh z procesních důvodů odmítl. Poukazují na laxnost až lhostejnost zákonodárce ohledně snahy umožnit osvojení i stejnopohlavním párům, ačkoliv byly učiněny již čtyři pokusy o novelizaci zákona č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství, stejně tak byl neúspěšný pokus o změnu občanského zákoníku, přičemž veřejnost se podle zprávy Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. nazvané „Postoje veřejnosti k právům homosexuálů – květen 2019“ staví kladně ze 60%, nesouhlasí 31% a 9% dotázaných neví. Právě z důvodu lhostejnosti zákonodárce se navrhovatelé obrací na soudy, coby ochránce základních

práv a svobod ve smyslu čl. 4 Ústavy. Dovolatelé předkládají dovolacímu soudu otázku, zda současná platná právní úprava umožňuje, aby nezletilý byl osvojen navrhovatelem, coby registrovaným partnerem otce, při současném zachování rodičovských práv otce, tedy aby v důsledku osvojení nezletilého navrhovatelem byl z matriky vypuštěn zápis o matce nezletilého, tento byl nahrazen zápisem osvojitele a současně, aby byl zachován zápis otce nezletilého v matrice. Pokud by dovolací soud dospěl k závěru, že to současná právní úprava neumožňuje, namítají dovolatelé protiústavnost ustanovení právních předpisů upravujících osvojení, o něž soudy první a druhé instance svá rozhodnutí opřely. Dovolatelé znovu shrnují skutkový stav, společný záměr navrhovatele, otce a matky nezletilého, aby se navrhovatel stal osvojitelem nezletilého, a přitom zůstala zachována rodičovská práva otce. Matka, občanka Slovenské republiky, uzavřela dohodu o svěření nezletilého do péče otce a poté dala do protokolu souhlas s osvojením nezletilého. Dovolatelé považují manželství (svazek muže a ženy) i registrované partnerství (společenství osob) za svazky vykazující řadu shodných znaků (trvalé a formalizované svazky dvou fyzických osob), ale i rozdílů, zejména pokud jde o v zákoně o registrovaném partnerství absentující hlavní účel partnerství. Ten by podle dovolatelů měl být stejný jako u manželství, což je třeba dovodit z ochrany poskytované právu na rodinný život podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále též „Soud“ nebo „ESLP“). Rozdíly v rozsahu práv a povinností mezi oběma instituty nemohou být dle dovolatelů odůvodněny ochranou institutu manželství. V této souvislosti registrované partnerství nepředstavuje substituční ani konkurující institut. Nevidí tak ospravedlnění zejména pro to, že mezi navrhovatelem a nezletilým nevznikne vyživovací povinnost, nezletilý nebude jeho nepominutelným dědicem, nevznikne mu nárok na sirotčí důchod, navrhovatel při případném rozpadu vztahu bude v horším postavení než matrikový rodič, bude muset svou situaci neustále vysvětlovat v úředním styku a neuznáním rovnocenného postavení s heterosexuálními páry je dehonestován, což může mít dlouhodobě neblahý vliv na zdárný vývoj nezletilého. Dovolatelé namítají zásah do práv jim zaručených Listinou i Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv, zejména pak do důstojnosti jednotlivce (registrovaného partnera) a dále diskriminací homosexuálně orientovaných párů současnou právní úpravou. Odkazují též na čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte s tím, že předním hlediskem musí být zájem dítěte. Dovolatelé ve své argumentaci zmiňují četná rozhodnutí ESLP. Podle jejich názoru je nezletilý v nevýhodném postavení oproti dětem rodičů, z nichž jeden prošel změnou pohlaví, dětem jejich rodičovství bylo založeno v zahraničí náhradním mateřstvím a údajně též dětem rodičů, k jejich osvojení došlo v zahraničí. Dále uvádí celou řadu názorů a studií poukazujících na fakt, že homosexuálně orientovaný pár může být stabilnějším prostředím než manželství (nižší míra rozvodovosti), a že předsudečná negativa takto tvořených párů a rodin jsou v současné době vyvracena. Pro podporu svých tvrzení uvádí i právně-komparativní údaje z jiných evropských států. Konečně navrhují, aby byl pod pojmem manžel v případě předpisů o osvojení rozuměn i registrovaný partner. Dovolatelé proto navrhují, aby Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu, i rozsudek soudu prvního stupně, a vrátil věc Okresnímu soudu v Kolíně k dalšímu řízení.

5. Opatrovník nezletilého se k dovolání nevyjádřil.

III. Přípustnost dovolání

6. Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu – dále jen „o.s.ř.“) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř, se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

7. Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§

236 odst. 1 o.s.ř.).

8. Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak (§ 237 o.s.ř.).

9. V projednávané věci závisí rozhodnutí odvolacího soudu na vyřešení otázky, zda právní úprava osvojení v občanském zákoníku umožňuje, aby byl nezletilý osvojen navrhovatelem, coby registrovaným partnerem otce, při současném zachování rodičovských práv otce, tedy aby v důsledku osvojení nezletilého navrhovatelem byl z matriky vypuštěn zápis o matce nezletilého, tento byl nahrazen zápisem o osvojiteli a současně, aby byl zachován zápis otce nezletilého v matrice. Vzhledem k tomu, že tato otázka dosud v rozhodovací praxi dovolacího soudu nebyla vyřešena, dospěl Nejvyšší soud České republiky k závěru, že je dovolání podle ustanovení § 237 o.s.ř. přípustné.

IV. Důvodnost dovolání

10. Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o.s.ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o.s.ř.), Nejvyšší soud České republiky dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

11. Vzhledem k tomu, odvolací soud rozhodl o věci dne 21. 3. 2022, je věc třeba posuzovat podle právní úpravy účinné k tomuto dni, resp. podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2024 (dále jen „o. z.“),

12. Podle ustanovení § 800 odst. 1 o. z. osvojiteli se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči.

13. Podle ustanovení § 804 o. z. osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.

14. Podle ustanovení § 832 o. z. dítě, které bylo společně osvojeno manžely, nebo manželem svého rodiče, má postavení společného dítěte manželů; jinak má postavení dítěte osvojitele (odst. 1). Osvojitelé mají rodičovskou odpovědnost (odst. 2).

15. Podle ustanovení § 833 odst. 1 o. z. osvojením zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem a původní rodinou, jakož i práva a povinnosti z tohoto poměru vyplývající. Zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, který byl jmenován, aby za rodiče tato práva a povinnosti vykonával.

16. Podle ustanovení § 833 odst. 2 o. z. je-li osvojitel manželem jednoho z rodičů osvojence, nedotýká se osvojení příbuzenského poměru mezi osvojencem a tímto rodičem i jeho příbuznými, ani práv a povinností vyplývajících z tohoto poměru.

17. Podle ustanovení § 3 odst. 1 o. z. soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.

18. Podle ustanovení § 3 odst. 2 písm. b) o. z. soukromé právo spočívá zejména na zásadách, že … rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany.

19. Podle ustanovení § 3020 o. z. ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.

20. Podle článku 3 bodu 1 Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené ve Sbírce mezinárodních smluv sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb. m. s., zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

21. Podle čl. 8 bodu 1 Evropské úmluvy o osvojení dětí, vyhlášené ve Sbírce mezinárodních smluv sdělením Ministerstva zahraničních věcí pod č. 132/2000 Sb. m. s., příslušný orgán osvojení nepovolí, pokud nebude přesvědčen, že osvojení je v zájmu dítěte.

22. Podle čl. 6 bodu 1 Evropské úmluvy o osvojení dětí, vyhlášené ve Sbírce mezinárodních smluv sdělením Ministerstva zahraničních věcí pod č. 132/2000 Sb. m. s., zákon bude povolovat osvojení dítěte pouze v případech, že se jedná buď o dvě osoby, žijící v manželském svazku, bez ohledu na to, zda osvojují současně anebo následně, anebo o osobu jedinou.

23. Podle ustanovení § 13 odst. 1 zák. č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů (dále též jen „RegP“), existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěření jeho dítěte do jeho výchovy. Partner, který je rodičem, je povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití přiměřených výchovných prostředků, tak aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

24. Podstatou předkládané otázky dovolatelů je, zda registrovaný partner může osvojit dítě svého registrovaného partnera za zásadně stejných podmínek, jak může učinit manžel, který osvojuje dítě svého manžela. Tento postup se také laicky nazývá jako přiosvojení. Občanský zákoník – byť méně přehledně než jemu předcházející úprava v ustanovení § 74 zákona o rodině – v § 800 odst. 1 věta prvá upravuje, že osvojiteli se mohou stát manželé, nebo jeden z manželů. V případě, že osvojuje jen jeden z manželů, pak osvojuje-li dítě svého manžela (nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli), platí podle § 833 odst. 2 o. z., že se osvojení nedotýká příbuzenského poměru mezi osvojencem a tímto rodičem i jeho příbuznými, ani práv a povinností vyplývajících z tohoto poměru. Tedy, že v takovém případě nedojde v matrice k vypuštění záznamu o druhém rodiči. Dovolatelé mají za to, že stejným způsobem by mohl osvojit (přiosvojit) i registrovaný partner dítě svého registrovaného partnera, tedy aniž by byl v matrice vymazán údaj o druhém rodiči (otci).

25. Kromě manželů, nebo jednoho z manželů (je-li osvojitel manželem jednoho z rodičů osvojence nebo pozůstalým manželem po rodiči nebo osvojiteli) může podle § 800 odst. 1 věta druhá před středníkem o. z., výjimečně osvojit i jiná osoba. Touto jinou osobou je i manžel osvojitel, který se souhlasem svého manžela osvojuje dítě pocházející z jiné rodiny mimo manželství. Do skupiny „jiných osob“ spadají i registrovaní partneři, lhostejno, zda registrovaný partner osvojuje dítě svého registrovaného partnera, nebo jde o registrovaného partnera, který by chtěl osvojit dítě svého zemřelého partnera, nebo kdy registrovaný parter-osvojitel osvojuje dítě pocházející z jiné rodiny mimo registrované partnerství. Pro skupinu „jiných osob“ podle § 800 odst. 1 věta druhá za středníkem o. z., platí, že v takovém případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči. Jinými slovy stávající právní úprava a její chápání právní doktrínou se brání výkladu, podle něhož registrovaný partner může osvojit dítě svého registrovaného partnera za zásadně stejných podmínek, jako může učinit manžel, který osvojuje dítě svého manžela [viz (SEDLÁK, Petr. § 800 [Druhy osvojitelů]. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana,

WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655−975). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 589–590, marg. č. 11; v případě registrovaných partnerů platí, že mají postavení „jiné osoby“, neboť osvojení stále vychází z konceptu společného osvojení pouze manžely, přičemž registrované partnerství nelze ztotožňovat s manželstvím, tj. registrovaní partneři nemají shodné postavení a práva jako manželé, dále též [(BENEŠOVÁ, Ilona, § 800 Výčet možných osvojitelů In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 5]; o osvojení tak mohly žádat osoby, které žijí v homosexuálním svazku, ale registrované partnerství neuzavřely, oproti osobám, které zlegalizovaly svůj homosexuální vztah a registrované partnerství uzavřely a o osvojení žádat nemohly. Ústavním nálezem Pl. ÚS 7/2015 bylo zmiňované kontroverzní ustanovení § 13 odst. 2 RegP zrušeno. Tento ústavní nález tedy umožnil, aby se i jednotliví registrovaní partneři mohli ucházet o individuální osvojení dítěte, přičemž to neznamená, že by se jeden z registrovaných partnerů stal osvojitelem dítěte druhého partnera, tj. společným rodičem – v tomto případě by znamenalo osvojení výmaz druhého rodiče z matriky. Na případné individuální osvojení dítěte osobou, která žije v registrovaném partnerství, tedy platí povinnost soudu rozhodnout o výmazu údajů o druhém rodiči dítěte z matriky, a na osobu osvojitele se pohlíží jako na „jinou osobu“ ve smyslu § 800 odst. 2 věta druhá o. z.].

26. Dovolatelé takovému výkladu § 833 odst. 2 o. z. oponují s tím, že odporuje ústavnímu pořádku, neboť je diskriminační a lze jej překonat, buď ústavně konformním výkladem, nebo odstraněním neústavního práva postupem podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, tedy předložením věci Ústavnímu soudu, došel-li by Nejvyšší soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem.

27. Ústavně konformní výklad je na místě v situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje dvě různé interpretace, přičemž jedna je v souladu s ústavními zákony a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy České republiky a druhá je s nimi v rozporu. Ústavně konformní výklad nevyžaduje zrušení takového ustanovení a úkolem soudů je interpretovat dané ustanovení ústavně konformním způsobem (plenární nález Ústavního soudu ze dne 26.3.1996 sp. zn. Pl. ÚS 48/95). Jazykový výklad § 833 odst. 2 o. z. podle přesvědčení Nejvyššího soudu nepřipouští jiný význam než ten, že k výmazu druhého rodiče z matriky nedojde jen tehdy, jestliže osvojitelem je manžel jednoho z rodičů. Zákonodárcem použitý výraz „manžel“ přitom není významově ani obsahově zaměnitelný s výrazem „registrovaný partner“. Obsahově je manželství vymezeno v § 655 o. z. jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon, přičemž hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Registrované partnerství pak zákonodárce v § 1 odst. 1 zákona o registrovaném partnerství definuje jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem. S ohledem na systematické zařazení ustanovení § 833 o. z. v rámci občanského zákoníku (část druhá, hlava II, díl 2, oddíl 2, pododdíl 4) je zřejmé, že ustanovení § 833 o. z. neplatí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů. Z dikce zákona je patrné, že zákonodárce neměl v úmyslu, aby byly pojmy „manžel“ a „registrovaný partner“ v kontextu občanského zákoníku zcela zaměnitelné, naopak formou negativního odkazu v § 3020 o. z. výslovně vylučuje obdobné užití ustanovení o manželství v části druhé o. z. pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.

Namítaný rozpor s EÚLP

28. ESLP opakovaně shledal, že pojem rodinný život předpokládá existenci rodiny nebo alespoň potenciálního vztahu, může jít například o vztah mezi dítětem narozeným mimo manželství a jeho biologickým otcem nebo vztah plynoucí z manželství, a to i tehdy, nebyl-li rodinný život dosud plně rozvinut nebo vztah formující se na základě zákonné adopce. Pojem soukromý život je pak širší a

zahrnuje též právo na respektování rozhodnutí stát se nebo nestát se rodičem. Neexistuje však žádné obecné právo založit rodinu ve smyslu práva mít dítě, ať už v biologickém či sociálním smyslu, které by bylo chráněno článkem 8 Úmluvy (E.B. proti Francii, rozsudek ESLP, 22. 1. 2008, č. 43546/02, bod 41, souhrnně viz Martina Grochová, Přístup k novým formám rodičovství jako součást práva na respektování rodinného a soukromého života. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta). V rozhodnutí X. proti Belgii a Nizozemí ESLP uvedl, že i přesto, že vztahy mezi osvojencem a osvojitelem spadají pod článek 8, neznamená to, že by z něj bylo možno dovozovat právo stát se osvojencem nebo osvojitelem (X. proti Belgii a Nizozemí, rozhodnutí ESLP o nepřijatelnosti, 10 7. 1975, č. 6482/74).

29. Zaměnitelnost registrovaného partnerství (stejnopohlavních svazků) s manželstvím (heterosexuálních svazků) vyžadující zásadně stejný přístup v různých aspektech života (osvojení) nelze dovodit ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Ve věci Schalk a Kopf proti Rakousku (stížnost č. 30141/04) Soud zdůraznil, že vnitrostátní orgány jsou nejlépe schopny posoudit potřeby společnosti v této oblasti a reagovat na ně, neboť manželství má hluboce zakořeněné sociální a kulturní konotace, které se v jednotlivých společnostech značně liší. Uzavřel tak, že čl. 12 Úmluvy neukládá žalovanému státu povinnost umožnit stejnopohlavním párům přístup k manželství. Soud tak jednomyslně dospěl k závěru, že k porušení čl. 12 Úmluvy v projednávané věci nedošlo. Ve vztahu k článku 14 ve spojení s čl. 8 pak Soud uzavřel, že vztah stěžovatelů, kohabitujícího stejnopohlavního páru žijícího ve stabilním partnerství, spadá pod pojem „rodinný život“, stejně jako vztah páru odlišného pohlaví ve stejné situaci. Soud již v minulosti opakovaně rozhodl, že rozdílné zacházení na základě sexuální orientace vyžaduje zvlášť závažné důvody. Je třeba vycházet z toho, že stejnopohlavní páry jsou stejně jako různopohlavní páry schopny navázat stabilní partnerský vztah, a proto jsou v relevantně podobné situaci, pokud jde o potřebu právního uznání jejich vztahu. Nicméně vzhledem k tomu, že Úmluva musí být vykládána jako celek, a s ohledem na závěr, že její čl. 12 neukládá státům povinnost umožnit párům stejného pohlaví přístup k manželství, nemohl Soud sdílet názor stěžovatelů, že takovou povinnost lze odvodit z čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy.

30. Ve věci Gas a Dubois proti Francii (stížnost č. 25951/07) Soud posuzoval případ, kdy první stěžovatelka podala u soudu vyšší instance v Nantes žádost o prosté osvojení (přiosvojení, pozn. Nejvyššího soudu) dcery své partnerky, a to s jejím souhlasem uděleným před notářem. Stěžovatelky si přály žádostí o prosté osvojení založit nový příbuzenský vztah přidávající se k existujícímu příbuzenství. Z pohledu práva by tak nezletilá měla dva rodiče a požívala právní jistoty, která z toho vyplývá. Národní soud v prvním stupni konstatoval, že zákonné podmínky osvojení byly splněny a že bylo prokázáno, že stěžovatelky se aktivně a společně o dítě starají, pečují o ně a poskytují mu citové zázemí. Soud přesto žádost zamítl, jelikož by osvojení mělo zákonné důsledky, které jsou v rozporu s úmyslem stěžovatelek a zájmem dítěte: přechod rodičovské zodpovědnosti na první stěžovatelku by biologickou matku zbavil jejích vlastních práv k dítěti. Stejně jako soudci soudu prvního stupně odvolací soud shledal, že zákonné podmínky pro osvojení byly splněny a bylo prokázáno, že se první stěžovatelka aktivně účastnila na citové a materiální spokojenosti dítěte. Soud nicméně potvrdil, že zákonné důsledky osvojení nejsou v zájmu dítěte, jelikož stěžovatelky nemohou využít institutu sdílení rodičovské odpovědnosti zakotveného v § 365 občanského zákoníku, který je použitelný jen v případě adopce manželem matky či manželky otce. Druhá stěžovatelka by tak byla v důsledku osvojení zbavena všech svých práv vůči dítěti. Soud dále shledal, že případný následný převod výkonu rodičovské odpovědnosti by rizika, která by pro dítě ztráta rodičovské odpovědnosti matky znamenala, nemohl zhojit. Žádost tedy dle soudu sledovala jen přání stěžovatelek založit a legitimovat společné rodičovství dítěte. Stěžovatelky se poté obrátily na ESLP s námitkou, že se staly obětmi diskriminačního zacházení založeného na jejich sexuální orientaci, které zasáhlo do jejich práva na respektování soukromého a rodinného života. Soud v bodech 59 a 60 odůvodnění konstatoval, že na jednu stranu mnohokrát uvedl, že stejně jako v případě rozdílů založených na pohlaví i rozdíly založené na sexuální orientaci musejí být ospravedlněny zvláště závažnými důvody

(Karner proti Rakousku, § 37; L. a V. proti Rakousku, § 45; Smith a Grady proti Spojenému království, § 90; Schalk a Kopf proti Rakousku, § 96 a 97). Na druhou stranu, míra posuzovací volnosti, které státy při určení, zda a v jaké míře rozdíly mezi v ostatních ohledech analogickými situacemi ospravedlňují odlišnosti v zacházení, požívají, je zpravidla široká, jde-li o přijetí obecných opatření v ekonomických či sociálních záležitostech (viz např. Schalk a Kopf, výše uvedený, § 97). Při vlastním posouzení věci Soud připomněl, že ve výše zmíněné věci Schalk a Kopf shledal, že čl. 12 Úmluvy neukládá vládám smluvních států povinnost zpřístupnit institut manželství homosexuálním párům (Schalk a Kopf, výše uvedený, 49-64). Právo na sňatek osob stejného pohlaví nelze dovodit ani z čl. 14 ve spojení s čl. 8 (tamtéž, § 101). Soud navíc uzavřel, že v případě, že se státy rozhodnou homosexuálním párům poskytnout jiný způsob právního uznání, požívají při stanovení přesné povahy daného statusu určité míry posuzovací volnosti (tamtéž, § 108). Soud nebyl přesvědčen ani tvrzeným odlišným zacházením se stěžovatelkami v porovnání s heterosexuálními páry. Připomněl, že manželství uděluje těm, kteří ho uzavřou, specifický status. Výkon práva uzavřít manželství je chráněn čl. 12 Úmluvy a nese s sebou sociální, osobní a právní důsledky (Burden proti Spojenému království, výše uvedený, § 63 a Joanna Shackell proti Spojenému království; srov. též Nylund proti Finsku, Lindsay proti Spojenému království a SŁerife Yigýit proti Turecku). Soud je proto toho názoru, že není možné mít za to, že v oblasti osvojení druhým rodičem jsou stěžovatelky ve srovnatelné právní situaci s manželskými páry. Soud proto uzavřel, že nedošlo k porušení čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 8.

31. Posledně uvedený případ tak s nyní projednávanou věcí vykazuje shodný znak v tom, že k osvojení dítěte registrovaným partnerem podle francouzského práva mohlo dojít jen ve smyslu osvojením „jinou osobou“, tedy s následným výmazem rodiče z matriky. K namítané diskriminaci z důvodu sexuální orientace se nepřipojily ani souhlasná stanoviska soudců Costy a Spielmana, závěrem, že „pakliže by stěžovatelky byly svobodným párem, mužem a ženou, též by nemohly svůj plán osvojení dotáhnout do konce. Je tedy obtížné říci, že v projednávaném případě jde o diskriminaci založenou na pohlaví a tím méně homofobní“, jakkoliv se jinak kriticky vyjádřili k překážce kladené v § 365 francouzského občanského zákoníku (umožňující sdílenou rodičovskou odpovědnost při přiosvojení jen manželům), který by měl zákonodárce přehodnotit. V nesouhlasném stanovisku soudce Villinger uvedl, že „rozsudek se zaměřuje na dospělé, a nikoli na dítě, které je nicméně integrální součástí námitky stěžovatelek. Podle mého soudu je třeba spíše hledat, zda je předmětné rozdílné zacházení ospravedlnitelné z pohledu nejvyššího zájmu dítěte. Děti v heterosexuálním páru těží ze sdílené rodičovské odpovědnosti, je-li pár sezdán. Jinak tomu však je u dětí v homosexuálním páru, jelikož v takovém případě je osvojení vyloučeno, přičemž sdílená rodičovská odpovědnost odpovídá nejvyššímu zájmu dítěte. Pro toto odlišné zacházení neshledávám ospravedlnění. V mých očích se všem dětem musí dostávat stejného zacházení. Nevidím důvodu, proč by některé děti, a jiné ne, měly být zbaveny toho, co je v jejich nejlepším zájmu, tedy sdílené rodičovské odpovědnosti. Disentující soudce má za to, že ve skutečnosti se zdá být v projednávaném případě původcem problému obecný zákaz sdílení rodičovské odpovědnosti ve vztahu k dětem rodiče, člena homosexuálního páru. Jde o slabé místo každé právní úpravy, která upravuje celý soubor situací pouze jednou jedinou normou. Takové obecné úpravy ihned plodí problémy z pohledu proporcionality, zejména ve věcech týkajících se rodinného života. Domnívám se, že nejvyšší zájem dítěte narozeného v rámci homosexuálního vztahu vyžaduje, aby bylo s takovým dítětem zacházeno nejlepším způsobem, kterým je zacházeno s dětmi narozenými v rámci heterosexuálního vztahu, tedy aby mohlo těžit ze sdílené rodičovské odpovědnosti. Z těchto důvodů disentující soudce uzavřel, že ohledně předmětné diskriminace bylo v projednávané věci poskytnuto pouze nedostatečné odůvodnění; došlo tedy k porušení čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 8 Úmluvy“.

32. Další judikatura ESLP již na případ dovolatelů bezprostředně nedopadá, protože situace řešená ve věci X a ostatní proti Rakousku (stížnost č. 19010/07), kdy jeden partner ze stejnopohlavního páru nemohl individuálně osvojit dítě svého partnera, zatímco osoba z nesezdaného heterosexuálního páru

mohla osvojit dítě svého partnera, je odlišná od české právní úpravy, která není koncipovaná tímto předestřeným způsobem, když nesezdaným párům osvojení neumožňuje, nýbrž je založena na tom, že osvojiteli se mohou stát manžel nebo jeden z manželů, a jen výjimečně i jiná osoba. ESLP přitom v této věci uvedl, že se zabýval otázkou diskriminace mezi nesezdanými heterosexuálními páry a stejnopohlavními páry ve vztahu k přiosvojení, a že není povolán k tomu, aby rozhodoval o otázce přiosvojení druhým partnerem párů stejného pohlaví jako takové, natož o otázce osvojení páry stejného pohlaví obecně (bod 134). Lze přitom poznamenat, že v dané věci, v níž bylo Soudem konstatováno porušení Úmluvy, uplatnilo 7 soudců nesouhlasné disentní stanovisko mj. s odůvodněním, že většina v projednávaném případu překročila obvyklé meze tzv. evolutivní metody výkladu Úmluvy (bod 23 společného disentního stanoviska).

33. Na základě shora uvedeného Nejvyšší soud uzavírá, že nedošlo k porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Kdyby mělo dojít k osvojení nezletilého navrhovatelem, zanikl by podle § 833 odst. 1 o. z. příbuzenský poměr nezletilého k jeho otci. Takový výsledek by nebyl v zájmu nezletilého, a jednalo by se co do důsledků o obdobný následek, jaký by nastával ve věci Gas a Dubois proti Francii (stížnost č. 25951/07), pročež v uvedené věci ESLP porušení Úmluvy neshledal, když žádosti o osvojení nebylo vyhověno.

34. Dovolatelé dále namítali protiústavnost ustanovení upravujících osvojení bez jejich bližší konkretizace.

35. Krom toho, že Nejvyšší soud z výše vyložených důvodů nemá ani za to, že by byla porušena Ústavou a Listinou základních práv a svobod zaručená práva dovolatelů, když předmětná potenciálně dotčená práva nejsou na národní úrovni upravena šířeji než v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, lze doplnit následující.

36. Podle ustanovení § 3020 o. z., ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů. Zákonodárce do výčtu částí občanského zákoníku, které platí obdobně pro registrované partnerství, zcela zjevně záměrně nezahrnul část druhou občanského zákoníku, v níž je upraveno rodinné právo, a která obsahuje též pravidla osvojení. Předně lze proto konstatovat, že se nejedná o mezeru v právu, kterou by bylo možné vyplňovat soudcovským dotvářením práva. Je otázkou politickou, zda se zákonodárce rozhodne nějaké právo či povinnost vtělit do zákona. V tomto případě se ani nejedná o mezeru v zákoně, „nýbrž o odkaz (a contrario) ve formě výslovně vylučující použití právní úpravy ve II. části občanského zákoníku na vztahy registrovaného partnerství. Nejde tedy o problém analogie, nýbrž odkazu na to, co "obdobně" lze a co naopak vůbec nelze na tento právní institut použít“ (viz odlišné stanovisko Jana Filipa, Josefa Fialy a Radovana Suchánka k usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 6. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 28/19).

37. Návrh na zrušení ustanovení § 3020 o. z. Ústavní soud posuzoval v obdobné situaci již v usnesení ze dne 15. 6. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 28/19, kdy odmítl návrh Obvodního soudu pro Prahu 5 na zrušení ustanovení § 3020 o. z. s tím, že „napadené ustanovení § 3020 občanského zákoníku není ustanovením zákona, jehož má být při řešení věci použito, a nelze tedy dovodit aktivní legitimaci navrhovatele ani druhého či třetího vedlejšího účastníka k podání návrhu na jeho zrušení podle čl. 95 odst. 2 Ústavy ve spojení s § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu“, když dané ustanovení „nebylo aplikováno přímo, nýbrž pouze v širší souvislosti“. Pro takový návrh by Nejvyšší soud proto nebyl ani aktivně legitimován. V dané věci Ústavní soud konstatoval, že jsou to ustanovení § 832 odst. 1 a 833 o. z., která brání vyhovění návrhu na osvojení.

38. Nejvyšší soud je toho názoru, že ustanovení § 832 odst. 1 a 833 o. z. (jakož i ustanovení § 800 odst. 1 o. z. věta druhá, část za středníkem) však mají v právním řádu svůj účel a smysl, a jejich zrušení by vyvolalo jiné problematické důsledky, potenciálně ještě závažnější. Proto by ani v prvé

řadě nepovažoval za „technicky“ možné řešit situaci návrhem Ústavnímu soudu na zrušení těchto ustanovení. V řízení o kontrole norem vystupuje Ústavní soud jako tzv. negativní zákonodárce, oprávněný v případě vyhovění návrhu napadený právní předpis toliko derogovat.

39. Problematikou osvojení registrovaným partnerem se Ústavní soud zabýval i v nálezu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15 (N 110/81 SbNU 729), jímž zrušil ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, v tehdejším znění, podle nějž „Trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte“. Ačkoli již výše Nejvyšší soud vyložil, že nedošlo k porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, pro úplnost se vyjádří též k potenciálnímu vztahu tohoto nálezu k projednávané věci, jakož i některých dalších rozhodnutí Ústavního soudu.

40. V citovaném nálezu Ústavní soud vyložil, že „občanský zákoník na straně jedné umožňuje, aby dítě výjimečně osvojila i jiná osoba (nežli manžel), přičemž však zákon o registrovaném partnerství současně výslovně vylučuje, aby touto osobou byl někdo, kdo žije v registrovaném partnerství. Dochází tak k situaci, kdy zákonodárce připustil osvojení dítěte i jedincem, který nežije v manželském svazku, a nestanovil ani žádné omezení v tom, zda se jedná o osobu heterosexuální či homosexuální orientace. Na straně druhé však zakazuje, aby tento jedinec žil v registrovaném partnerství. Výsledkem je proto stav, kdy např. osoba, která společně žije s jedincem stejného pohlaví, bez dalšího může požádat o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli a této žádosti bude po splnění všech podmínek vyhověno, nicméně pokud v jiném - avšak fakticky zcela obdobném - případě tyto osoby uzavřou registrované partnerství, je jim tato možnost zákonem zakázána. Může tak dojít i k takovým značně nelogickým případům, kdy stejná osoba podá žádost, o níž bude zahájeno správní řízení, a teprve po jejím podání "zlegalizuje" svůj delší dobu trvající faktický vztah tím, že uzavře registrované partnerství, v důsledku čehož však přestane splňovat základní podmínku pro zařazení do příslušné evidence žadatelů o osvojení dítěte“. Dále uzavřel, že „zákonná úprava jednoznačně povyšuje formální právní stav (registrované partnerství) nad stav faktický“, a že se zákonodárcem přijaté řešení „jeví jako nelogické, iracionální a ve svém důsledku i diskriminační ve vztahu k osobám, které registrované partnerství uzavřely“.

41. Od tohoto nálezu je situace v projednávané věci odlišná, neboť rozhodná právní úprava v daném případě neumožňuje navrhovateli osvojení nezletilého s ohledem na nejlepší zájem dítěte, neboť by tím zanikal příbuzenský poměr nezletilého k jeho otci, který žije s navrhovatelem v registrovaném partnerství. Nenastává zde ani „nelogičnost“ či „iracionalita“ spočívající v možnosti „obejití“ zákonných restrikcí, jako ve výše citovaném nálezu. Ani ve skutečnosti, že zákonodárce uložil registrovanému partnerovi výchovné povinnosti týkající se dítěte, o které již pečuje druhý partner (jak je zmiňováno v bodě 47 citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/15) (srov. § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů), nelze shledávat iracionálním, neboť uvedené pouze znamená, že zákonodárce zcela neodhlíží od faktických poměrů a v zájmu dítěte a jeho ochrany stanovuje určité výchovné povinnosti i registrovanému partnerovi rodiče dítěte, což podle přesvědčení Nejvyššího soudu nelze klást zákonodárci k tíži. Dlužno však k tomuto nálezu rovněž uvést, že Ústavní soud zde vychází ze skutečnosti, že „neexistuje základní právo na osvojení dítěte, a to na ústavní úrovni a ani na úrovni mezinárodních závazků České republiky“ (bod 35 citovaného nálezu). Připomenout lze v tomto ohledu již výše zmíněné rozhodnutí ESLP věci X a ostatní proti Rakousku (stížnost č. 19010/07), v němž ESLP konstatoval, že není povolán k tomu, aby rozhodoval o otázce přiosvojení druhým partnerem párů stejného pohlaví jako takové. Pro téměř každý obdobný případ přitom bude charakteristické, že se po určité době vytvoří sociální pouto mezi dítětem a stejnopohlavním partnerem jeho rodiče usilujícím o přiosvojení. Případné samotné sociální pouto proto případ nečiní ničím výjimečným, resp. pokud by toliko existence sociálního pouta měla na věci něčeho zásadně měnit, značně by tím byla zpochybňována výše citovaná teze ESLP, že není povolán k tomu, aby rozhodoval o otázce přiosvojení druhým

partnerem párů stejného pohlaví jako takové, když taková okolnost by se týkala naprosté většiny takových případů.

42. Zároveň je zapotřebí vycházet z toho, jak je vyloženo např. v nálezu Ústavního soudu ze dne 5. 11. 1996, sp. zn. Pl. ÚS 6/96, že „Ústavní zásadu rovnosti v právech zakotvenou v čl. 1 Listiny nelze pojímat absolutně a rovnost nelze chápat jako kategorii abstraktní. Již Ústavní soud ČSFR vyjádřil své chápání rovnosti, v uvedeném článku zakotvené, jako rovnosti relativní, jak ji mají na mysli všechny demokratické ústavy, požadující pouze odstranění neodůvodněných rozdílů (nález Ústavního soudu ČSFR uveřejněný pod č. 11 Sbírky usnesení a nálezů ÚS ČSFR). Zásadě rovnosti v právech je proto třeba rozumět také tak, že právní rozlišování v přístupu k určitým právům mezi právními subjekty nesmí být projevem libovůle, neplyne z ní však, že by každému muselo být přiznáno jakékoliv právo“.

43. Závěrem Nejvyšší soud uvádí, že v otázce, kterým osobám prostřednictvím institutu osvojení umožní zákonodárce být rodičem a nositelem rodičovské odpovědnosti k dítěti, náleží zákonodárci míra posuzovací volnosti, a jestliže se demokraticky zvolený zákonodárce rozhodl, patrně vycházejíc z biologické reality, že dítě může zplodit muž se ženou, tuto skutečnost promítnout do právní úpravy v té podobě, že neumožní osvojení dítěte stejnopohlavnímu partneru rodiče dítěte, neshledává v uvedeném vybočení z posuzovací volnosti a kompetence zákonodárce či projev libovůle. Stěží lze shledávat jako projev libovůle zákonodárce, pokud trvá na tom, že i zákonný institut osvojení musí reflektovat zákonitosti biologické, tedy že dítě může mít jen jednu matku a jen jednoho otce. Tato kompetence a posuzovací volnost zákonodárce není negována ani tím, zda většina evropských států tuto možnost uzákonila, či nikoli. Ani princip nejlepšího zájmu dítěte nezakládá protiústavnost demokraticky zvoleným zákonodárcem přijatých řešení, jež spadají do jeho posuzovací volnosti, a která tvoří zákonné meze pro rozhodování soudu. K tomu srov. v nálezu Ústavního soudu ze dne ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20, vyjádřený závěr, že „Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí (podobný požadavek přímo ve vztahu k rozhodování o osvojování je uveden v čl. 21 Úmluvy o právech dítěte). Zájem dítěte ovšem pochopitelně nemusí být hlediskem jediným či vždy a za každé situace rozhodujícím. Činnost orgánů státu tedy není automaticky v rozporu s předmětným ustanovením jen kvůli tomu, že její výsledek nakonec musel ustoupit jiné hodnotě, či z důvodu neshody na tom, co oním nejlepším zájmem skutečně je. Ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte pak není možné interpretovat tak, že by mělo vést k výhradní pravomoci soudů rozhodovat veškeré věci prizmatem nejlepšího zájmu dítěte, aniž by zákonodárce mohl tomuto rozhodování stanovit určité hranice. Nelze koneckonců přehlížet, že apel čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte míří výslovně i na zákonodárné orgány, z nichž nečiní ve věcech týkajících se dětí jen jakési orgány poradní. Stejně tak nelze přehlížet, že čl. 21 Úmluvy o právech dítěte výslovně stanoví, že o osvojování musí být rozhodováno v souladu se zákonem. Zákonodárce i nadále může ve věcech týkajících se dětí stanovit obecně závazná pravidla včetně těch, od kterých se soud nemůže odchýlit. Platí nicméně, že při jejich přijímání musí mít nejlepší zájem dětí na paměti. Stejně tak jej musí mít na paměti soud, který v mezích zákona rozhoduje individuální případ, čímž zcela naplní i požadavky čl. 36 odst. 1 Listiny“.

44. I Ústavní soud přitom uznává, že statusové otázky jsou primárně v kompetenci zákonodárce. Vyložil proto, že nemůže ztratit ze zřetele principy dělby moci mezi institucemi státu a ve své rozhodovací činnosti ctí v tomto ohledu princip sebeomezení. Ve vztahu k legislativním aktům se tato zdrženlivost projevuje jeho nezasahováním do věcí, které by měl primárně řešit demokraticky zvolený zákonodárce (nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16, v němž ve vztahu k jiné statusové otázce – popírání otcovství – též konstatoval, že nemůže sám do práva na respektování soukromého života "dopsat" ústavní nárok, o který se stěžovatel domněle opírá). Tuto zdrženlivost Ústavní soud přitom deklaruje přímo i ve vztahu k osvojení (nález ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod 31).

45. Protiústavní potom neshledal Ústavní soud v nálezu ze dne 19. 11. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15, ani právní úpravu znemožňující osvojení dítěte druhým (sociálním) rodičem u nesezdaných párů.

46. Situace v projednávané věci je skutkově odlišná od nálezu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, v němž bylo konstatováno porušení práv stěžovatelů, kdy se jednalo o uznání cizozemského rozhodnutí, když rodičovství vzniklo za použití institutu náhradního mateřství upraveného v tamním právu. Tento nález proto pro projednávanou věc není přiléhavý. Ústavní soud zde např. konstatoval, že rodičovství dítěte nabyté skrze institut náhradního mateřství nelze připodobnit k osvojení dítěte (bod 20), a že nešlo o vytvoření nového právního pouta mezi stěžovateli, ale pouze o uznání právního pouta, které bylo již konstituováno v právním řádu státu, kde stěžovatelé trvale žijí (bod 32). Zároveň zde Ústavní soud k jedné z námitek uvedl, že nedošlo k tomu, že by nejlepší zájem dítěte byl použit pro popření jasného znění zákona (bod 59).

47. Oproti tomu pozdějším plenárním nálezem Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20, byl zamítnut návrh na zrušení § 63 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve slovech "a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva". Ústavně-konformní byla v tomto případě shledána úprava neumožňující uznání cizozemského rozhodnutí o osvojení, které by nebylo přípustné podle českých právních předpisů, byť tím nastává nemožnost uznání reality "právní" ve smyslu reality vnitrostátního práva jiného státu, s tím, že „[m]ožnost či nemožnost uznat "faktickou" životní realitu (umožněním osvojit či uznáním osvojení) totiž plyne přímo z úpravy v občanském zákoníku“. Ústavní soud zde zrekapituloval přístup ESLP k osvojování spočívající v tom, že neexistuje žádné obecné právo stát se rodičem nebo počít dítě, přičemž právo stát se rodičem nelze dovodit ani z čl. 8, ani z čl. 12 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Dovodit z nich pak nelze ani žádné obecné právo na to, stát se osvojitelem, a nelze tedy dovozovat žádnou povinnost státu umožnit přístup k osvojení. Ústavní soud rovněž uvedl, že zákonodárce je k řešení otázek, jakými jsou základní věci člověka jako biologického druhu, jeho života a jeho vztahů, tedy otázek rodiny, rodičovství a manželství, předurčen nejen lépe než Evropský soud pro lidská práva, nýbrž i než Ústavní soud samotný. Srov. též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2022, sp. zn. 20 Cdo 1065/2022, v němž poukázal na to, že z rozsudku Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. 2. 2021, ve věci C-490/20, se podává, že povinnost členského státu Unie respektovat faktický rodičovský vztah (zjevně i reálný vztah vzniklý na základě osvojení) navozený v souladu s právní úpravou jiného členského státu Unie „neznamená, že by členský stát…musel ve svém vnitrostátním právu upravit, že rodiči mohou být osoby stejného pohlaví, nebo že by musel uznat, že osoby, které jsou jako rodiče tohoto dítěte uvedeny v rodném listě vystaveném orgány jiného členského státu, mají vůči tomuto dítěti rodičovský vztah za jiným účelem, než je výkon práv, která uvedenému dítěti plynou z unijního práva…; ústavní stížnost proti tomuto usnesení byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2023, sp. zn. IV. ÚS 2210/22; nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. 20 Cdo 1173/2021, podle něhož cizozemské rozhodnutí, jímž bylo rozhodnuto o společném osvojení dětí registrovanými partnery, nelze uznat, proti němuž byla ústavní stížnost odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2021, sp. zn. I. ÚS 2369/21.

48. Konečně lze z již výše zmíněné věci Gas a Dubois proti Francii citovat souhlasné stanovisko soudce Costy, ke kterému se připojil soudce Spielmann, na nějž odkázal i Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/15: "… existují oblasti, ve kterých je národní zákonodárce lépe než evropský soudce nadán k tomu, aby změnil instituty, které se dotýkají rodiny, vztahů mezi dospělými a dětmi, či pojem manželství." K případné změně těchto institutů je předurčen národní zákonodárce, nikoli moc soudní.

49. Od 1. 1. 2025 vstoupí v účinnost zákon č. 123/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, jímž zákonodárce změnil svůj postoj k předmětné právní otázce. Po nabytí účinnosti této novely bude ustanovení § 800 odst. 1 o. z. znít: „Osvojiteli se mohou stát manželé nebo jeden z manželů, nebo se osvojitelem může stát

také partner, je-li rodičem dítěte druhý z partnerů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči.“ Skutečnost, že zákonodárce schválil změnu zákona, která v budoucnu vstoupí v účinnost, však ex post nijak nemění jednoznačnou nyní účinnou právní úpravu (viz. § 243f odst. 1 o.s.ř.).

50. Vzhledem k tomu, že rozsudek odvolacího soudu je z hlediska uplatněného dovolacího důvodu správný a že nebylo zjištěno, že by rozsudek odvolacího soudu byl postižen některou z vad uvedených v ustanovení § 229 odst. 1 o. s. ř., § 229 odst. 2 písm. a) a b) o. s. ř. nebo v § 229 odst. 3 o. s. ř. anebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud České republiky dovolání navrhovatele a otce podle ustanovení § 243d písm. a) o. s. ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Majetková podstata (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody zaměstnancem
- Náklady řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Zajištění dluhu (exkluzivně pro předplatitele)
- Způsobilost být účastníkem řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody
- Katastr nemovitostí
- Insolvence a SJM
- Vedlejší účastník
- Plat